

УДК 37 (09) (477)

КЛИМЕНКО Юлія Анатоліївна –
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
e-mail:klymenkoudpu@gmail.com

ПИТАННЯ УКРАЇНІЗАЦІЇ ТА ЕСПЕРАНТИЗАЦІЇ В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ (20-ті – початок 30-х років ХХ століття)

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Будь-який розвиток має витоки, передумови, але коли він опирається на традицію, то враз здобуває могутнє культурне підґрунтя. Вітчизняний есперанто-рух має історичний досвід існування, він не є абсолютно новим явищем українського соціуму, його сучасний розвиток ґрунтується на історичних, історико-педагогічних уроках минулого. Своєю багаторічною історією есперанто (і як мова, і як рух її прихильників) підтвердила право претендувати на роль універсального засобу міжкультурного діалогу і людського взаєморозуміння в загальносвітовому масштабі на основі толерантності – як єдності в різноманітті, повазі, сприйнятті й розумінні різноманіття культур нашого світу, форм самовираження і самоствердження людської особистості.

На тлі світового есперанто-руху відбувалося становлення та розвиток цього соціально-культурного та соціально-педагогічного феномену в Україні. На особливу увагу дослідників заслуговує хронологічний період 20-х – початку 30-х років ХХ століття – час, коли вітчизняний есперанто-рух пройшов кілька етапів, що суттєво відрізнялися соціально-педагогічними засадами на рівні організаційної, комунікативної, змістової складових. Різноманіття організаційних форм діяльності вітчизняних есперантистів свідчить про різноспрямованість діяльності есперанто-осередків, есперантистів у період, коли есперантизм був популярним громадським рухом, що користувався підтримкою влади і громадськості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Есперанто-рух як частина демократичних процесів суспільства є суб'єктом суспільних перетворень. Унікальний експеримент функціонування і розвитку міжнародної планової мови як сконструйованого повноцінного засобу спілкування привертає до себе все більшу увагу в теоретичному плані. Різні історіографічні аспекти наукової проблеми знайшли відображення в працях Є. Бокарева, Б. Колкера, О. Королевича, С. Кузнецова та ін., у яких глибоко і всебічно досліджено лінгвістичні аспекти цього феномена, соціальні

передумови зародження і функціонування есперанто-руху. Серед праць сучасних дослідників (починаючи з 90-х років ХХ століття) з історії вітчизняного есперанто-руху в історіографічному аспекті на особливу увагу заслуговують роботи Д. Власова, Ю. Дмитрієвської-Нільсон, М. Гудскова, Г. Махоріна, А. Сидорова, Е. Скірти, О. Крамара та ін.

Мета статті – розкрити питання українізації та есперантизації в історії вітчизняної освіти у 20-х – на початку 30-х років ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. У різні періоди розвитку (дорадянський, радянський) вітчизняний есперанто-рух відрізнявся, насамперед, своєю цільовою спрямованістю. Для лінгвістичного етапу розвитку есперанто-руху в дорадянський період характерним було насамперед ознайомлення громадськості з лінгвістичним проектом Л. Заменгофа, поява есперантистів, прихильників мови есперанто та перших есперанто-осередків. Згодом відбувся перехід від так званого лінгвістичного етапу до пропагандистського – популяризації проекту міжнародної мови як соціокультурного засобу взаєморозуміння народів. Метою громадського руху есперантистів на цьому етапі залишалася переважно пропаганда мови як засобу комунікації, а не її використання в різних сферах суспільного життя. Однак далі есперанто-рух відчув кардинальні зміни, пов'язані насамперед зі зміною основного орієнтиру есперанто-ідеології радянського періоду – від пропаганди міжнародної мови як соціокультурного феномену взаєморозуміння та взаєморозвитку народів до розуміння суті есперанто як «засобу класової боротьби пролетаріату».

У період з 1921 р. до 1937 р. есперантизм у СРСР був популярним громадським рухом, який підтримувала радянська влада. Спілка есперантистів радянських республік (1921–1938) та Всеукраїнський комітет есперанто (1925–1938), незважаючи на «злети» і «падіння», упродовж 20-х – початку 30-х років ХХ століття вели різнопланову суспільно-корисну діяльність.

Організаційні форми розвитку есперанто-руху свідчать про різноспрямованість діяльності есперантистів – у політиці, громадському, економічному секторі, міжнародній діяльності, культурі, освіті, засобах зв'язку і т.д. – майже в усіх галузях суспільного життя.

Однак, дуже часто прихильники міжнародної мови перебільшували її значення, особливо, коли йшлося про есперанто, яка «...є не тільки рівноцінною будь-якій національній мові, але й перевищує її своєю ясністю, правильністю, логічністю і милозвучністю» [3, с. 7–8].

Так, у брошурі українського теоретика есперантизму І. Ізгура «Всесвітня мова есперанто й школа» (1926) неодноразово згадувалося про те, що есперанто має велике педагогічне значення. До того ж, на думку автора та його соратників, «...діти говорять і пишуть на есперанто більш логічно, аніж своєю рідною мовою. Есперанто допомагає учневі вдосконалити виразну вимову слів рідної мови» [3, с. 8]. Виховне значення есперанто автор пояснює зацікавленістю дітей до життя, культури, літератури інших країн: «Ознайомлення дітей із творчістю чужого народу формує бажання звільнення від націоналізму й інтернаціональну психологію» [3, с. 8].

Такі вислови про «переваги есперанто над рідною мовою», «інтернаціональної психології» і т.п. є суперечливими і не тільки з погляду сучасності, а й у контексті суспільно-політичних подій у країні у 20-ті роки ХХ століття, що характеризувалися специфікою розвитку соціально-культурної та освітньо-просвітницької галузі в УСРР – до повної загальноосвітньої уніфікації.

У керівництва Наркомосу України були розбіжності з ЦК КП(б)У, який неодноразово вказував на необхідність виконання рішень партії про освіту. Роботу Наркомосу розкритикував жовтневий Пленум ЦК КП(б)У, який поставив вимогу усунути Г. Гринька від обов'язків наркома «за намагання відокремити процес розвитку освіти в Україні від Росії та інших республік». Отже, пленум вважав, що в українській концепції та моделі освіти не повинно бути нічого особливого, вона має бути уніфікованою, тим більше, що це відбувалося в розпал «об'єднавчих процесів» республік у СРСР, коли відмінності більшість українських комуністів вважали недоречними. 24 листопада 1922 р. питання «Про роботу Г. Гринька» було розглянуто на засіданні політбюро ЦК КП(б)У, де була визначена його подальша доля. На посаду наркома освіти Політбюро ЦК КП(б)У рекомендувало В. Затонського [5, с. 5; 1, с. 49].

Щоб посилити уніфікацію в освітньо-

культурній сфері, українські більшовики, як це часто бувало раніше і буде в майбутньому, запозичили досвід російських однопартійців. На початку 1921 р. при Наркомосі УСРР створюють головний політико-освітній комітет – Головополітосвіта, яка займалася питаннями агітаційно-масової та культурно-освітньої роботи. У містах органи політосвіти проводили роботу через клуби, бібліотеки, агітпункти, музеї. Організаційними центрами політосвітньої роботи на селі ставали хати-читальні, заборані в «Просвіти», та народні дома. Найпоширенішою формою роботи було читання газет уголос, роз'яснення постанов більшовицького уряду. Значну роботу проводили агітпоїзди, які лише в 1921 р. організували близько 2,8 тис. мітингів, бесід, розповсюдили серед населення близько 55 000 примірників газет, агітплакатів та книг [7, с. 87; 1, с. 51].

Як відомо, однією з характерних рис названого періоду була політика українізації. З 1923 р. в країні проводили політику коренізації, спрямовану на підготовку, виховання й рекомендації кадрів корінної національності, врахування національних факторів при формуванні державного апарату, організацію мережі шкіл, закладів культури, видання періодики та книг мовами корінних національностей.

Політика коренізації здійснювалась у двох напрямках: українізація та створення необхідних політичних, соціальних і економічних умов для культурного розвитку національних меншостей. Оскільки в середині 20-х років ХХ століття 80% населення республіки складала українці, а 20% – представники інших національностей, практичними кроками українізації стали декрети ВУЦВК від 27 липня і 1 серпня 1923 р., в яких проголошувалась рівність мов і у зв'язку з цим необхідність надання допомоги для розвитку української мови, щоб піднести її до рівня російської [1].

Дерусифікація навчальних закладів нагтовхувалася на проблему визначення мови навчання. Великий внесок у підвищення ролі української мови в УСРР зробив Микола Олексійович Скрипник – український державний і громадський діяч, нарком освіти. Його життєвим апогеєм стала популяризація українізації, коли було досягнуто значних успіхів у справі національно-культурного будівництва, духовного розквіту сил народу. Значного розмаху набула справа підготовки кадрів різного рівня кваліфікації із представників корінної національності, істотно розширилася сфера вживання української мови. Багато було зроблено також для національно-культурного розвитку всіх нацменшин, що проживали в Україні. Зусиллями М. Скрипника

та його оточення УСРР було перетворено на своєрідну лабораторію розв'язання національного питання, а сам нарком став одним із найвідоміших радянських теоретиків національного питання. Загалом його перу належить понад 700 публікацій про різні проблеми історії громадського руху, політичної думки, державного, національно-культурного розвитку [8].

Для українізації навчального процесу в закладах освіти було запроваджено українознавчі курси (мови, літератури, історії, економічної географії України), введення до навчальних планів інститутів народної освіти (ІНО) курсів українознавства, організацію студентських комісій із українізації, введення з 1925 р. в усіх ВНЗ обов'язкового випускного іспиту з української мови та ін. Проте інколи деякі керівники вузів ігнорували такі форми або проводили їх суто формально. За зрив українізації було оголошено сувору догану ректорам Харківських технічного та сільськогосподарського, Донецького вугільного, Дніпропетровського гірничого інститутів, Луганського сільськогосподарського технікуму [1].

З кінця 20-х років ХХ століття політика українізації почала гальмуватися. Офіційна влада пояснювала цей факт небезпекою «націонал-ухильництва» і націоналізму. Часто партійні рішення з питань українізації були непослідовними і половинчастими, що не могло не позначитись на результатах цієї політики. Були відверті виступи проти українізації. В деяких містах у російських школах українську мову не вивчали, а в українських викладали не тільки російську, а й есперанто, яку М. Скрипник називав «латиною пролетаріату» [1, с. 61].

Як свідчить аналіз джерел, в УСРР процесів українізації стосувався і процес есперантизації. Однак не всі представники офіційних структур (також і освітянських) підтримували таку позицію про важливість та актуальність, необхідність повсюдного поширення міжнародної мови есперанто. Одним із основних аргументів такої критики – нівелювання шляхом есперантизації національних особливостей, рідної мови.

Серед таких опозиціонерів був і голова Наркомосу України М. Скрипник.

У статті «Есперантизація или украинизация», опублікованій у журналі «Международный язык» (1930. – № 2–3) [11], подано промову М. Скрипника на зборах культури в м. Сталіно 30 травня 1930 р. Під час засідання нарком отримав записки від слухачів, і стосувалася питання введення в школи міжнародної мови есперанто та низького рівня українізації Сталінського округу і

Донбасу загалом.

Палкий прихильник українізації Микола Олексійович навів аргументи про шкідливість, на його думку, повсюдного введення есперанто в школі. При цьому він все-таки визнає певне значення есперанто: «Я заслухав доповідь редакції Наркомосівської газети «Червоний шлях» про те, як іде інформація про культурне рівняння України на закордон. І з'ясується, що більша кількість інформаційних повідомлень надходить через есперанто-газети, що видаються в Харкові. За кордоном українську мову мало знають і наших українських газет не читають, але есперанто-газети, видані в Україні, певні кола читають і замітки про наше культурне будівництво передруковують в англійських, німецьких, французьких газетах. Есперанто може мати свою роль, хоч я не можу назвати себе її ентузіастом» [11, с. 76].

Отже, визнаючи роль есперанто як засобу інтернаціонального зв'язку, нарком виступає проти так званої теорії анаціональності, яку трактує так: «Інтернаціоналізм – це звільнення від національних мов, це вивчення єдиної інтернаціональної мови есперанто. Потрібно замість національної культури поставити вищу культуру – інтернаціональну, безнаціональну культуру есперанто» [11, с. 76].

Прагнення обійти факти існування мови цілих мільйонів, перескочити до єдиної мови – це абсолютно нереально, неправильно і ця лінія нам не властива... Не потрібно нам говорити про те, що ми можемо відмовитися від способу підвищення культурного рівня мас, від мови, якою ці трударі розмовляють...

Тому, коли есперантисти висувають теорію анаціональності, як інтернаціональну культуру, а в дійсності зовсім протилежну нашій пролетарській комкультури, то з цією теорією потрібно рішуче боротися... Інтернаціональною культурою є та, яка рухає до боротьби мільйони трудящих. Наша культура – це культура участі мільйонів мас у соцперебудові. Ми не зможемо виконати завдання соцперебудови країни, якщо не підніmemo ініціативу, самодіяльність мільйонів. Тому реакційна есперантська теорія анаціоналізму та анаціональної есперантської культури – реакційно-шкідлива і фальшива теорія, і з нею потрібно боротися» [11, с. 77].

При цьому М. Скрипник визнавав певне «обмежене» значення есперанто як «мови культзв'язку з іншими країнами». Однак наголошував на необхідності дотримання принципу добровільної участі в есперанто-русі – але ніяк не примусової і ніяк не шкільної: «У наших програмах є багато зайвого і немає багато потрібного... Якщо нам робити вибір, що вводити в школи, то не есперанто, а

політехнізм... Коли стоїть питання про те, як ставиться Наркомос до введення есперанто в школах, то я заявляю, що Наркомос заборонив ... введення есперанто в школах як предмет викладання. Створюйте добровільні організації, гуртки вивчення есперанто... але не втискуйте це в програми шкіл» [11, с. 77].

На думку М. Скрипника, есперантизація суперечила українізації: «Для нас питання українізації – це є питання доведення до свідомості широких мас трудящих. Це є невід’ємна задача всієї господарської соціалістичної перебудови країни. А тому я знову підкреслюю, що проведення есперантизації замість українізації потрібно категорично і рішуче осудити і відкинути» [11, с. 77].

В одній із наступних публікацій «Тов. Скрипник об есперанто» («Международный язык». – 1931. – № 5) [10] нарком знову, не заперечуючи значення есперанто – «штучної мови, яка служить додатковим засобом відносин», підкреслює, що «...ця мова ніяк не може стати єдиною об’єднуючою мовою, тому що вона вся побудована на тоніці європейських мов... Ми не можемо думати і вважати, що злиття мов в одну відбулось на базі мови, основаної на тоніці і фонетиці, притаманних лише деяким мовам... Відповідно ми і цей спосіб не можемо визнати природним способом утворення єдиної нової мови» [10, с. 216].

Однак такі аргументи – ідейного, і педагогічного, і філологічного змісту – не переконали прихильників есперанто як єдиної мови міжкультурного діалогу. Одразу після виходу останньої публікації М. Скрипника редакцією журналу «Международный язык» було опубліковано своєрідне спростування звинувачень наркома та його критики на адресу міжнародної мови есперанто. Члени редколегії були переконані, що «тов. Скрипник, ознайомившись з істинною сутністю есперанто і з успіхами її поширення на Сході, повинен буде визнати, що докази національної європейської обмеженості не є тими, які змогли б вселити в нас сумніви в подальшій долі есперанто» [10, с. 217].

Наводячи аргументи проти повсюдної есперантизації, М. Скрипник у статті «Эсперантизация или украинизация» подає один приклад із життя під заголовком «Ні українською, ні есперанто». Під час однієї зустрічі влітку 1930 р. до Наркомосу УСРР звернулися представники есперантського гуртка з Донбасу, які просили підтримку Миколи Олексійовича у поширенні есперанто в Україні. Секретар М. Скрипника М. Ерстенюк, який володів багатьма іноземними мовами (в тому числі й есперанто), звернувся до представника Сталінського бюро есперантистів мовою

есперанто. Однак з’ясувалось, що останній «не розмовляє ні есперанто, ні українською, а тільки російською мовою» [11, с. 75]. Так нарком підтвердив свою позицію у важливості рідномовної освіти, а не повсюдної есперантизації, що суперечить процесу українізації.

Важливу роль у розвитку українського есперанто-руху відіграв уже згаданий Микола Васильович Ерстенюк – помічник ученого секретаря Наркомосу під головуванням М. Скрипника. Сучасні дослідники саме його відносять до когорти інтелектуалів в апараті народного комісаріату освіти [2].

М. Ерстенюк – відомий український есперантист, який стояв біля витоків есперантизму на Західній Україні [4]. Активна есперантська діяльність М. Ерстенюка та позиція, що іноді суперечила офіційній, а також інтелігентність, різностороння освіченість, професійна досвідченість дисциплінованого апаратника вплинули на його подальшу долю – цькування есперанто-позиції М. Ерстенюка.

Автор статті «Местный национализм в борьбе против международного языка» (1933) [9] Є. Спиридович виступає з нищівною критикою поглядів М. Ерстенюка, якого називає «представником українського націоналізму», «ворогом есперанто», «фашистським шпіоном» та «провокатором». На думку автора статті, саме М. Ерстенюк справив негативний вплив на М. Скрипника, надавши йому «шкідливу інформацію» про есперанто-рух. Однак остаточно «провокаційна роль» М. Ерстенюка проявилася в «...поданій ним у видавництво «Радянська школа» (Харків) доповідній записці про есперанто-рух... у вигляді вступу і різко негативній рецензії на рукопис підручника есперанто І. Ізгура, Є. Спиридовича та Ю. Філіпова» [9, с. 234].

З метою повного засудження та звинувачення М. Ерстенюка в «місцевому націоналізмі» автор статті використовував фрази, вирвані із загального контексту (типу есперанто – «додаткова зброя експлуатації і нівелювання трудящих мас», «дзеркало брехливого, грабіжницького і боягузницького духу», «додаткове примусове навантаження мізків трудящих» і т.п.). Тим самим повністю нівелював зміст праці есперантиста, якій приписують «антимарксистську сутність» [9, с. 233].

Особливій критиці піддається «дика класифікація» трьох течій радянського есперанто-руху, запропонована М. Ерстенюком. Не виправдала його і позиція про можливість та корисність есперанто як «технічного засобу пропаганди марксизму-ленінізму серед трудящих двохтисячомовної землі» [9].

Масові репресії проти освітян, які

розпочалися з процесу СВУ в 1930 р., цілком змінили «творчий клімат» у Наркомосі України. В коридорах центральної освітньої установи республіки запанував страх. Він виявився небезпідставним – сотні співробітників його апарату та науково-дослідних установ опинилися за ґратами. Наприкінці лютого 1933 р. арештували і М. Ерстенюка, якого вважали активним членом контрреволюційної організації [2].

Майже дев'ять місяців М. Ерстенюка утримували в слідчому ізоляторі ДПУ УСРР, а 23 листопада 1933 р. судова трійка ДПУ винесла вирок – 8 років виправних трудтаборів [2, с. 189]. Його етапували на Соловки (табірний пункт «Кремль»), де він перебував в одиночній камері спецізолятора. 14 жовтня 1937 р. особлива трійка УНКВС СРСР в Ленінградській області визнала М. Ерстенюка причетним до контрреволюційної організації, яка прагнула на Соловках об'єднати всі націоналістичні елементи для налагодження зв'язків із тими, які залишилися на свободі, відтак разом із іншими 210 в'язнями його засудили до розстрілу. Вирок було виконано 1 листопада 1937 р. поблизу засніженого Медвежегорська в урочищі Сандармох. М. Ерстенюка було реабілітовано в серпні 1989 р. [6, с. 8; 2, с. 189; 7, с. 293].

Не обминула тяжка доля і колегу М. Ерстенюка (ще одного автора критичної рецензії на згаданий вище підручник есперанто І. Ізгура, Є. Спиридовича та Ю. Філіпова) – філософа Г. Демчука. Його назвали одним з «ідеологів українського фашизму»: «Демчук – цей представник войовничого західно-європейського фашизму в замаскованих формах, при ідеологічній підтримці Юринця проповідує філософію фашистської буржуазії» (Шліхтер, «Коммунист», 1 липня 1933 р.) [9, с. 235].

В умовах розпочатої кампанії по звинуваченню в «націонал-ухильництві» постраждав і М. Скрипник, який не визнав себе винним і покінчив життя самогубством у м. Харків [8].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, позитивні наміри та плани есперантистів для популяризації есперанто як соціокультурного явища, засобу міжнаціонального спілкування були розцінені як ворожі дії «представників українського націоналізму», «ворогів есперанто», «фашистських шпигунів» та «провокаторів». Есперанто-рух було розгромлено, тисячі есперантистів піддано жорстоким випробуванням, найбільш активних розстріляно.

Питання українізації та есперантизації, національного та інтернаціонального постійно

обговорювали прихильники обох напрямів. Як правило, обидві сторони перебільшували значення своїх позицій, не враховуючи при цьому потенціал та можливості своїх опонентів. Однак, як показала подальша історія, питання полягало не в істині і не в правомірності українізації чи есперантизації. З часом обидва напрями, які радянська влада прагнула використати як «засоби боротьби пролетаріату», переросли в окремі рухи. А тоталітарна держава просто не могла миритися з існуванням у країні якихось рухів, партій, навіть просто – груп людей, не «охоплених» системою тотального контролю і підпорядкування.

Есперанто – не просто мова, як інструмент комунікації, що значною мірою відповідає її можливостям. Це певна ідеологія, на основі якої формується духовна спільність людей, що відчують приналежність до одного співтовариства, спільноти зі своєю культурою, соціальними зв'язками, надією отримати допомогу від владних структур.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Греченко В. А. Україна у добу «раннього» тоталітаризму (20-ті роки ХХ ст.): Монографія / В. А. Греченко, О. Н. Ярмиш. – Харків : Вид-во НУВС, 2001. – 276 с.
2. Даниленко О. Микола Ерстенюк – «персональний секретар» Миколи Скрипника / О. Даниленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова: збірник наукових праць. Серія 6: Історичні науки, Вип. 13: Ювілейний випуск до 180-річчя НПУ імені М. П. Драгоманова. – С. 185–190.
3. Ізгур І. Всесвітня мова Есперанто й школа / І. Ізгур. – М.–Харків (Кременчук) : Вид. «Нова Епоха» при ЦК СЕРК. Український сектор, 1926. – 32 с.
4. Книш Зиновій. Коломия – колицка українського есперанто (Фрагменти спогадів) / Зиновій Книш. – [Електронний ресурс] // <http://kolomyia.org/histpub/historypub79.htm>.
5. Липинський В. В. Концепція та модель освіти в УСРР у 20-ті роки // Український історичний журнал. – 1999. – № 5. – С. 3–14.
6. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1920–1941) / В. І. Марочко, Г. Хілліг. – К.: Наук. світ, 2003. – 302 с.
7. Рубльов О. С. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції / О. С. Рубльов, Ю. А. Черченко. – К., 1994. – 349 с.
8. Солдатенко В. Ф. Скрипник Микола Олексійович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Скрупнуk_M.
9. Спиридович Е. Местный национализм в борьбе против международного языка /

Е. Спиридович //Международный язык. – 1933. – № 11–12. – С. 232–235.

10. Тов. Скрыпник об эсперанто // Международный язык. – 1931. – № 5. – С. 216–217.

11. Эсперантизация или украинизация? Речь тов. Скрыпника на собрании Сталинского культуртива 30/V.30 г. // Международный язык. – 1930. – № 2–3. – С. 74–77.

REFERENCES

1. Hrechenko, V. A. (2001). *Ukraina u dobu «rannoho» totalitaryzmu (20-ti roky KhKh st.* [Ukraine in the era of «early» totalitarianism (20-ies of XX century)]. Kharkiv: Vyd-vo NUVS.

2. Danylenko, O. (2002). *Mykola Ersteniuk – «personalnyi sekretar» Mykoly Skrypnyka.* [Mykola Ersteniuk – «personal Secretary» of Mykola Skrypnyk. Kyiv.

3. Izghur, I. (1926). *Vsesvitnia mova Esperanto i shkola.* [The world language of Esperanto and the school]. Kharkiv (Kremenchuk): Vyd. «Nova Epokha».

4. *Knysh Zynovii. Kolomyia – kolyska ukrainskoho esperanto (Frahmenty spohadiv).* [Zinovy Knysh. Colomuya – the cradle of Ukrainian Esperanto (Fragments of memories)]. Kyiv.

5. Lypynskyi, V. V. (1999). *Kontsepsiia ta model osvity v USRR u 20-ti roky.* [The concept and model of education in the USSR in 20-e years]. Kyiv.

6. *Represovani pedahohy Ukrainy: zhertyvopolitychnohoteroru (1920–1941)* (2003). [Repressed teachers of Ukraine: victims of political terror (1920-1941)]. Kharkiv.

7. Rublov, O. S. (1994). *Stalinschchyna i dolia zakhidnoukrainskoi intelihentsii.* [Stalinism and the

fate of the Western Ukrainian intelligentsia]. Kyiv.

8. Soldatenko, V. F. (2005). *Skrypnyk Mykola Oleksiiovych.* [Skrypnyk Mykola Oleksiuovych]. Kyiv.

9. Spyrudovych, E. (1933). *Mestnui natsyonalizm v borbe protyv mezhdunarodnoho yazuka.* [Local nationalism in the struggle against international language]. Kyiv.

10. *Tov. Skrupnyk ob Esperanto.* [Tov. Skrypnyk about Esperanto]. Kharkiv.

11. *Esperantyziatsiia yly ukraynyzatsiia? Rech tov. Skruunyka na sobranuy Stalynskoho kultaktyva 30/V.30 h.* [Esperantista or Ukrainization? It tov. Skrypnyk at the meeting of the Stalinist colctective]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КЛИМЕНКО Юлія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Наукові інтереси: Розвиток есперанто-руху в Україні (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.).

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KLIMENKO Julia Anatoliivna – Ph.D., associate professor Department of Social Education and Social Work Uman State Pedagogical University named Paul Tyczynе

Circle of research interests: the Development of the Esperanto movement in Ukraine (end of XIX – 30-ies of the XX century).

Дата надходження рукопису 20. 09. 2017 р.

УДК: 373.5.016:811.161.2(07)

КОЗІЦЬКА Оксана Анатоліївна –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методик початкового навчання Рівненського державного гуманітарного університету e-mail: gayka8005@gmail.com

СИСТЕМА ЛЕКСИКО-СТИЛІСТИЧНИХ ВПРАВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИКМЕТНИКА В ТРЕТЬОМУ КЛАСІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна шкільна освіта в Україні виходить на якісно новий щабель, зумовлений змінами у суспільному житті. XXI століття ставить перед освітою нові вимоги. З'являється стратегія прискореного розвитку освіти, що повинна забезпечити розвиток особистості, її самоствердження та самореалізацію. На цьому наголошує Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки.

Початкова освіта як складова частина

загальної середньої освіти спрямована на всебічний розвиток молодших школярів та повноцінне оволодіння ними всіма компонентами навчальної діяльності.

Головне завдання початкового етапу навчання української мови-формування комунікативних умінь, що передбачено Державним стандартом початкової загальної освіти.

На думку методистів, основною характеристикою «національно-мовної особистості» є готовність виконувати